

ДЕРЖАВНА СІМЕЙНА ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА:

законодавство, методи та практики

ISSN 2786-6238

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)

Загальнодержавне науково-практичне видання

Засновник: Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

Видається чотири рази на рік

1–2 (5–6)

2023

Рік заснування: 2021

Ідентифікатор медіа:

R30-01415

Видавець:

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Головний редактор:

Ф. К. Іллюк

Адреса редакції:

01001, Україна, м. Київ,
вул. Пирогова, 9

e-mail: mail@dismp.gov.ua

тел.: (050) 280-98-88

© Редакція журналу «Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики»

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

УДК 351.88:314.9

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-6

Інна БОЙЧЕНКО,

молодша наукова співробітниця відділу науково-організаційної роботи та видавничої діяльності НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2607-5612>

У статті розглянуто вплив міжнародного досвіду на формування ефективної державної сімейної політики в Україні. Представлено вчених, які займаються проблемами сім'ї та визначенням шляхів їх вирішення. Проаналізовано значення гендерної рівності, її цінності в забезпеченні високого рівня розвитку держави як у правовій, так і в економічній сферах. Проаналізовано й доведено дієвий вплив співпраці з міжнародними організаціями та використання досвіду проведення реформ інших провідних країн на підвищення рівня ефективності державної сімейної політики. Здійснено порівняння показників глобального гендерного розриву, результатів гендерного паритету за певні роки.

Ключові слова: державна сімейна політика, молода сім'я, гендерна рівність, міжнародне співробітництво, глобальний гендерний розрив.

Вступ. Світовий досвід доводить, що зовнішні та внутрішні проблеми сім'ї значно ефективніше вирішуються за допомогою спеціально організованої системи державної сімейної політики. Її суспільна значущість обумовлена специфічними проблемами сім'ї, підвищенням ролі держави в суспільному розвитку, оптимізації діяльності інших соціальних інститутів в інтересах сім'ї.

Наголос має бути перенесений на поліпшення її якісних характеристик, мінімізації різноманітних соціальних дисбалансів тощо з використанням вітчизняного та зарубіжного досвіду реалізації сімейної політики.

Мета дослідження – виокремити зарубіжний досвід щодо втілення заходів для досягнення гендерної рівності чоловіків і жінок у різних сферах зайнятості в Україні.

Наукова новизна полягає у виробленні пріоритетів та стратегічних напрямків впровадження державної сімейної політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні та прикладні дослідження тенденцій розвитку сім'ї та сімейних відносин здійснюються у провідних науково-дослідних установах, наукових центрах та освітньо-наукових закладах. Проблеми сім'ї та визначення шляхів їх вирішення виступають предметом досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: С. Ю. Аксьонова, Т. Ф. Алексеєнко, А. І. Антонов, О. Р. Антонова, Ю. В. Афанасьєва, А. Г. Вишневський, М. Вінген, Л. С. Дорошенко, Г. І. Клімантова, Т. В. Кондратюк, Б. О. Крімер, І. О. Курило, Н. М. Левчук, Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, П. Макдональд, О. М. Максимович, Ж. Д. Малахова, В. М. Медков, С. В. Ничипоренко, О. М. Палій, С. А. Піддубний, О. В. Повстин, В. Г. Постовий, І. М. Прибиткова, А. І. Романюк, Т. П. Руденко, В. А. Скуратівський, Є. І. Холостова, І. В. Чеховська, Л. В. Чуйко та інші.

Водночас проблемам забезпечення балансу кар'єри та особистого життя присвячено лише окремі публікації вітчизняних авторів (А. А. Гуменна, О. В. Гуменна, О. К. Воропай, Д. В. Каба, М. А. Саприкіна). В цілому дослідження заявленої проблематики носять фрагментарний характер та не відображають усього спектру питань, які потребують нагального розв'язання. Крім того, постійні зміни становища сімей в Україні зумовлюють здійснення систематичного виявлення та діагностики проблем функціонування й розвитку сім'ї, з'ясування характеру та причин сімейних трансформацій, що слугує передумовою визначення цілей, завдань, основних напрямків державного регулювання розвитку сім'ї, формування та впровадження державної сімейної політики, основаної на глибокому розумінні можливостей та обмежень щодо реалізації соціально-економічного потенціалу української родини в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. «Гендерна рівність – це чутливий індикатор, який демонструє, наскільки розвинутою і демократичною є держава», – зазначав свого часу видатний американський політолог Рональд Інглхарт («Гендерна рівність і демократія») [3]. На його переконання, країни з високими показниками представництва жінок у політичних інституціях мають не лише вищий рівень забезпечення громадянських прав і свобод, а й більш економічно

розвинуті, оскільки створюють умови для політичного й економічного різноманіття, толерантності, інклюзивності та міжособистісної довіри.

Саме тому гендерна політика в Україні, особливо в умовах обраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів, постає зовсім у новому, актуальному світлі, вимагаючи утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях, зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу через обрання в представницькі органи та призначення на державні посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо.

Для досягнення ефективного результату в діяльності державної сімейної політики дуже важливим є співпраця з міжнародними організаціями та використання досвіду проведення реформ інших провідних країн. Україна, як і всі цивілізовані держави, активно проводить гендерну політику, в основі якої лежать загальновизнані міжнародні норми, зафіксовані, зокрема, в Загальній декларації прав людини, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок та інших документах. Україна поділяє принципи ООН і розуміння гендерної рівності як необхідної умови досягнення сталого розвитку країни, створення умов для всебічного розвитку людського потенціалу.

Новим імпульсом для розвитку гендерної політики в Україні стало приєднання нашої держави до Пекінської платформи дій, ратифікація Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, локалізація Цілей сталого розвитку з включенням питання про гендерну рівність у 10 цілей з 17, підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, ратифікація Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції з прав людини та Європейської соціальної хартії, підписання Стамбульської конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству. Кабінет Міністрів України схвалив розпорядження про приєднання нашої країни до Міжнародної коаліції за рівну оплату праці (ЕПІК), започаткованої на 72-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 18 вересня 2017 року в місті Нью-Йорк (США) [1]. Ці принципи в комплексі з використанням найкращих зарубіжних практик дали змогу підготувати орієнтовану на результат «Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». У тому ж 2016 році проблематика гендерного балансу в державних структурах була включена до «Стратегії розвитку державного управління на період 2016–2020 років» [6]. Цього ж року Міністерством соціальної політики було зроблено

спробу затвердити проєкт Концепції Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, але Кабінет Міністрів не схвалив її. Продовженням дій було затвердження КМУ Національного плану дій із виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, який, на жаль, не отримав підтримки експертів. Також у 2020 р. Міністерством освіти і науки України була здійснена спроба затвердження Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації в сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020», яку вже не підтримав Кабмін.

Міжнародна спільнота постійно здійснює моніторинг стану справ із забезпеченням рівних прав і можливостей чоловіків і жінок. Питання гендерної рівності включено до низки провідних міжнародних звітів, що свідчить про важливість цінності гендерної рівності. Так, станом на 2020 рік Україна посідає 60 місце зі 160 країн за Індексом із гендерної рівності (Gender Inequality Index)[7].

У міжнародному звіті Рівня свободи у світі Freedom in the World за 2020 рік зазначено, що Україна, будучи «частково вільною» країною, стикається з такими проблемами: «Домашнє насильство широко розповсюджене і реакція поліції на небагатьох жертв, які повідомляють про такі зловживання, є неадекватною. Торгівля жінками всередині країни та за кордоном з метою проституції триває. Жінки – ВПО особливо вразливі до експлуатації для секс-торгівлі та примусової праці».

Україна, в свою чергу, зобов'язалася до виконання ключових міжнародних зобов'язань щодо забезпечення гендерної рівності. Обравши європейський вектор розвитку, наша держава ратифікувала ряд міжнародних документів, одним з яких було розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1 325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року. Резолюція ООН 1 325 присвячена саме тим державам, де тривають збройні конфлікти, тому даний документ на сьогодні актуальний для України.

Також наша держава приєдналася до основних міжнародних документів із гендерної рівності, розширення прав та можливостей жінок і прав людини та інтегрувала ці зобов'язання в низку нормативно-правових актів. Приєднання до ЕПІК – важливий крок у виконанні зобов'язання щодо зменшення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, узятим Україною в межах участі в міжнародній ініціативі «Партнерство Біарріц» [9], до якої українська держава приєдналася в серпні 2020 року. Гендерне законодавство в Україні почало активно розвиватися з 1995 року, коли була затверджена Пекінська декларація, ухвалена на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 року [5]. У

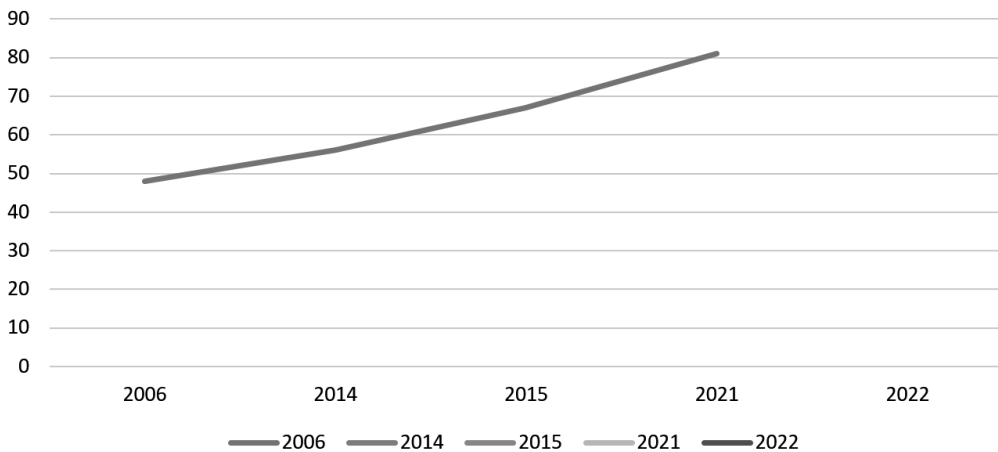
1996 році було ухвалено Конституцію України, в статті 24 якої вперше згадано питання рівності прав і можливостей жінок та чоловіків [8].

У Звіті з глобального гендерного розриву 2020 р. (Global Gender Gap Report 2020), що готується Світовим економічним форумом, вимірюється величина гендерного розриву (gender gap) у чотирьох важливих сферах нерівності між жінками та чоловіками: економічна участь, рівень освіти, сфера здоров'я та політичне представництво [7]. У 2020 році Україна посідала 59 місце з 153-х досліджуваних країн. А відповідно до Звіту з глобального гендерного розриву за 2016 рік, представленого Світовим економічним форумом, Україна займала 69 місце за індексом гендерної рівності (у рейтингу серед 142-х країн).

Указаний індекс обчислюється на основі статистичних даних щодо співвідношення нерівності між чоловіками та жінками (gender gap) у чотирьох згаданих вище сферах – економічна участь і кар'єрні можливості, освіта, здоров'я і виживання, політичні права і можливості. У топ-10 країн за індексом гендерної рівності увійшли Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Ірландія, Руанда, Філіппіни, Швейцарія, Словенія та Нова Зеландія.

Порівнюючи ці дані з показниками минулих років, очевидно, що стан гендерної рівності в Україні погіршився. Так, найкращий результат наша країна

**Показники
глобального гендерного розриву
за 2006, 2014, 2015, 2021, 2022 рр.**

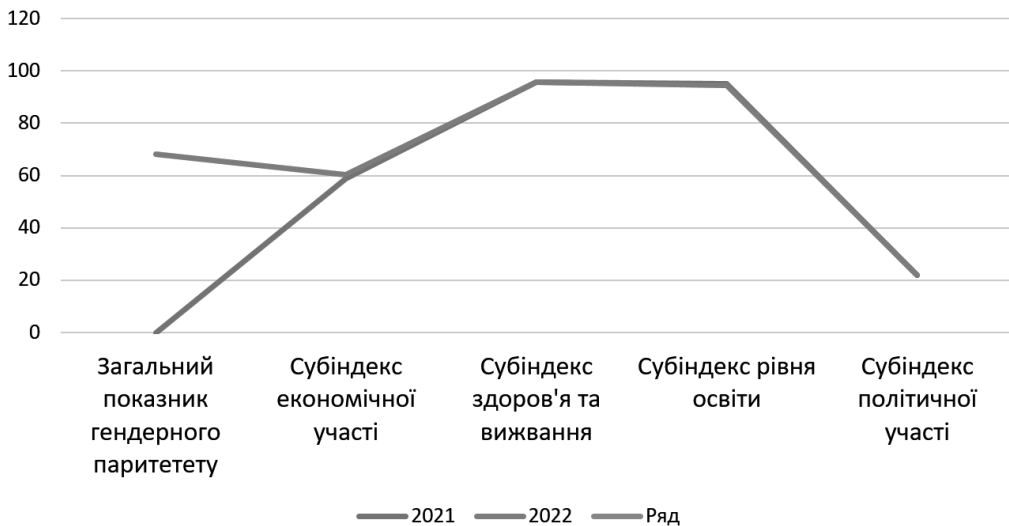

Джерело: Звіт з глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Report) за 2006, 2014, 2015, 2021, 2022 рр.

продемонструвала в 2006 році, посівши 48 місце. Тоді за деякими з чотирьох обчислювальних параметрів Україна наблизилася до позначки 1.00, що означає повну гендерну рівність в цій сфері. Досить суттєво позиції нашої країни знизилися і протягом періоду з 2014 (56 місце) по 2015 рр. (67 місце), у 2022 році – 81 місце серед 146 країн (втрата 7 позицій у порівнянні з рейтингом 2021 року).

Порівнюючи результати 2022 року з минулорічними, можна стверджувати, що загальний показник гендерного паритету зріс із 67,9% до 68,1%. Субіндекс економічної участі та можливостей також збільшився з 58,7% до 60,3%, як і субіндекс здоров'я та виживання з 95,7% до 95,8%. Субіндекс рівня освіти знизився з 95,2% до 94,4%, тоді як індекс політичної участі залишився на тому ж рівні – 22%.

Порівняльні результати гендерного паритету (2021–2022 рр.)

Джерело: Звіт з глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Report) за 2021–2022 рр.

Зі звіту 2022 р. ми можемо побачити, що нам знадобиться ще приблизно 132 роки, аби усунути глобальний гендерний розрив. Ця ситуація реальна, зважаючи на те, що жодна країна світу ще не досягла повного гендерного паритету (10 найбільших економік світу усунули принаймні 80% своїх гендерних розривів). Тринадцятий рік поспіль лідером у світовому рейтингу щодо гендерного паритету за показниками Індексу глобального гендерного розриву–2022 є Ісландія (країна-засновник НАТО), яка вже усунула 90,8% гендерного розриву. Також традиційно у першій п'ятірці – скандинавські країни: Фінляндія (2 місце – 86%),

Норвегія (3 місце – 84,5%). Далі йдуть Нова Зеландія (4 місце – 84,1%), Швеція (5 місце – 82,2%) (Центр інформації і документації НАТО в Україні /// Центр інформаційної та національної безпеки).

Висновки. Отже, українська державна сімейна політика переймає досвід зарубіжних реформ у законодавчій сімейній сфері, співробітничав з різними іноземними організаціями із сімейних питань для поліпшення вирішення нагальних, важливих питань забезпечення відповідного рівня існування сім'ї. Але не всі законопроекти мають практичне втілення, підтримуються урядом, як було зазначено вище. А це означає, що актуальність даної проблеми залишається гострою на сьогодні й потребує прийняття додаткових результативних рішень для поліпшення становища державної сімейної політики в країні.

Список використаних джерел

1. Гендерний аналіз регіонального розвитку України. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2022/11/Гендерний-аналіз-регіонального-розвитку-України.pdf>
2. Гендерна політика. URL: <https://dduvs.in.ua/ngp/>
3. Гендерна політика в Україні: складний шлях від декларацій до позитивних дій. URL: <https://od.org.ua/uk/гендерная-политика-в-украине-сложный/>
4. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України (2016). Центр Разумкова, «Заповіт».
5. Пекінська декларація від 15 вересня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text
6. Про гендерну політику в Україні. URL: <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini>
7. Україна в рейтингу «Глобального гендерного розриву». URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/gend_reit1
8. Україна, Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
9. Україна, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 року № 1578-р «Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біаріц» з утвердження гендерної рівності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text>

References

1. Gender analysis of regional development of Ukraine. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2022/11/Gender-analysis-regional-development-Ukraine.pdf> [in Ukrainian].

2. Gender policy. URL: <https://dduvs.in.ua/ngp/> [in Ukrainian].
3. Gender policy in Ukraine: a difficult path from declarations to positive actions. URL: <https://od.org.ua/uk/gendernaya-polityka-v-ukraine-slozhnyi/> [in Ukrainian].
4. Gender equality and development: a view in the context of the European strategy of Ukraine (2016). Razumkov Center, «Testament» [in Ukrainian].
5. Beijing Declaration of September 15, 1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text [in Ukrainian].
6. About gender policy in Ukraine. URL: <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini> [in Ukrainian].
7. Ukraine in the «Global Gender Gap» rating. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/gend_reit1 [in Ukrainian].
8. Ukraine, Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
9. Ukraine, Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 16, 2020 № 1578-r «On the approval of the plan of measures to implement the obligations of the Government of Ukraine, taken within the framework of the international initiative «Biarritz Partnership» to establish gender equality.» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

Inna BOYCHENKO. Impact of international cooperation on the formation of effective state family policy in Ukraine.

The article examines the impact of international experience on the formation of effective state family policy in Ukraine. Scientists who deal with family problems and identifying ways to solve them are presented. The importance of gender equality and its value in ensuring a high level of state development, both in the legal and economic spheres, are analyzed. The effective influence of cooperation with international organizations and the use of other leading countries experience of reforms on raising the state family policy level of activity of has been analyzed and proven. A comparison of indicators of the global gender gap, results of gender parity for certain years was made.

Key words: *state family policy, young family, gender equality, international cooperation.*